

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

TIETOSUOJAILMOITUS TUTKIMUKSESTA JA TUTKIMUKSESSA KERÄTYN AINEISTON KÄYTÖSTÄ

1.3.2024

Osallistuminen on vapaaehtoista, eikä Sinun ole pakko toimittaa mitään tietoa, voit myös keskeyttää osallistumisen.

☒ Tietosuojailmoitus on toimitettu suoraan tutkittavalle.

☒ Tietosuojailmoitus on julkaistu verkossa:

<https://www.jyu.fi/fi/hytk/kivi/viittomakielen-keskus/suomalaisen-ja-suomenruotsalaisen-viittomakielen-korpustyo>.

1. TUTKIMUKSEN NIMI, LUONNE JA KESTO

Tutkimuksen nimi: Suomen viittomakielten korpus (engl. *Corpus of Finland's Sign Languages*).

Tutkimuksen luonne: Tutkimuksessa on kyse elektronisessa muodossa olevan, suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä eri muodoissa sisältävän tietokone-luettavan tutkimusaineiston eli *Suomen viittomakielten korpuksen* luonnista, pitkäaikaissäilytyksestä ja suostumusten mukaisesta julkaisusta. Tutkimusaineistona toimimisen lisäksi korpus on samalla dokumentaatio suomalaisesta ja suomenruotsalaisesta viittomakielestä tuleville sukupolville.

Tutkimuksen kesto: Korpuksen luonti alkoi vuonna 2013 pilotilla ja jatkui 2014–2018 nelivuotisena projektina (Suomen viittomakielten korpusprojekti, lyh. CFINSL-projekti). Korpuksen luontityö kestää siihen saakka, että kerätty aineisto on saatu säilytykseen ja suostumusten mukaisesti julkaistua FIN-CLARIN -konsortion *Kielipankissa*. Ensimmäinen osa aineistosta on siirretty Kielipankkiin ja julkaistu vuoden 2019 keväällä.

Lisätietoa CFINSL-projektista:

<https://www.jyu.fi/fi/hytk/kivi/viittomakielen-keskus/suomalaisen-ja-suomenruotsalaisen-viittomakielen-korpustyo>.

Lisätietoa Kielipankista: <https://www.kielipankki.fi>.

2. MIHIN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY PERUSTUU

Tutkimuksessa henkilörekisterin muodostavia henkilötietoja ovat kielenoppaan identiteetin suoraan paljastava videomateriaali, kielenoppaan antamat tiedot itsestään, kuulon asteesta, harrastuksista ja työstä sekä kielenoppaalta kerätyt taustatiedot ja tutkimussuostumukset. Välillisesti henkilötietoja voivat muodostaa myös videoaineistosta tehtävät tekstimuotoiset merkinnät eli annotaatiot.

Henkilötietojen käsittelyn perustana on EU:n yleinen tietosuoja-asetus, artikkelit 6 ja 9 (erityiset henkilötietoryhmät):

☒ Rekisteröidyn nimenomainen suostumus.

Tutkimukseen osallistuneilta pyydetään lupa kerätyn videoaineiston julkaisuun Kielipankissa.

3. TUTKIMUKSESTA VASTAAVAT TAHOT

Rekisterinpitäjä: Jyväskylän yliopisto, Seminaarinkatu 15, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Puh. vaihde (014) 260 1211. Y-tunnus 0245894-7.

Jyväskylän yliopiston tietosuojavastaava: 040 805 3297, tietosuoja@jyu.fi

Tutkimuksen vastuullinen johtaja:

Ennen 31.8.2018: Ritva Takkinen, 050 428 5268, ritva.a.takkinen@jyu.fi

1.9.2018-30.11.2023: Tommi Jantunen, 040 805 3185, tommi.j.jantunen@jyu.fi

Alkaen 1.12.2023: Juhana Salonen, 044 324 1332 (tekstiviestit), juhana.salonen@jyu.fi

Tutkimuksen suorittajat: Korpuksen luontiin osallistuvat henkilötietoja käsittelevät henkilöt ovat sopimussuhteessa yliopistoon. Lisätietoja näistä henkilöistä saa tutkimuksen johtajalta.

Käyttövalmiissa, säilytettäväksi saatetussa ja julkaistussa materiaalissa henkilötietoja käsittelevät myös muut henkilöt (esim. tutkijat, opiskelijat ja opettajat).

Henkilötietojen luovuttaminen: Korpuksen luontiin, säilyttämiseen ja julkaisuun liittyvien tehtävien osalta henkilötietoja voidaan luovuttaa

yhteistyökumppaneille (esim. Kielipankki), jolloin luovutuksesta tehdään erillinen sopimus.

Käyttövalmis, säilytettävä ja julkaistu korpusmateriaali ovat myös muiden henkilöiden käytettävissä suostumusten ja lisenssin määrittämällä tavalla.

Henkilötietojen siirto ETA:n ulkopuolelle ja asianmukaiset suojatoimet.

Käyttövalmista, säilytettävää ja julkaistua korpusmateriaalia on mahdollista katsella ja käyttää EU/ETA-alueen ulkopuolella suostumusten ja lisenssin määrittämällä tavalla.

4. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Tutkimuksen tavoitteena on luoda pitkäaikaissäilytettävä elektronisessa muodossa oleva tutkimusaineisto eli korpus, joka sisältää videokuvaa ja erilaisia tekstitietoja suomalaisesta ja suomenruotsalaisesta viittomakielestä. Valmis korpus on samalla dokumentaatio näistä kielistä ja niiden käyttäjien kulttuurista. Kansainvälisesti viittomakielten korpuksia on valmistettu jo esim. australialaisesta, brittiläisestä, hollantilaisesta ja ruotsalaisesta viittomakielestä.

Korpuksen **luontia** varten projektissa kerätään studio-olosuhteissa videolle 91 suomalaista viittomakieltä käyttävän ja 12 suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävän henkilön keskustelua ja kerrontaa. Videolla näkyvää viittomista annotoidaan ELAN-ohjelmalla, joka tekee mahdolliseksi videoaineistoon kohdistuvat hakutoiminnot tietokoneella. Annotoitu videomateriaali on **käyttövalmista** tutkimustarkoituksiin. Videoaineiston keruun yhteydessä viittojista kerätään lomakkeella myös taustatietoja (mm. ikä, sukupuoli, asuinpaikka, koulutus), jotka mahdollistavat mm. eri ikäisten ja eri paikkakunnilla asuvien viittomakielisten käyttämien kielimuotojen vertailun.

Korpuksen luontivaiheen aikana aineiston ensisijainen **säilytyspaikka** on Jyväskylän yliopiston palvelin, tietokoneet ja arkistokaapit. Pitkäaikaissäilytystä varten videot, annotaatiot ja anonymisoidut taustatiedot siirretään myös Kielipankkiin. Kielipankissa aineistosta on tarkoitus **julkaista** ne osat, joihin kielenoppaat ovat tutkimussuostumuksissa antaneet luvan.

Koska viittomakielellä ei ole kirjoitettua muotoa ja koska tarkoitus on luoda mm. kielen vaihtelua systemaattisesti kuvaava tutkimusaineisto, tutkimuksessa on välttämätöntä käsitellä henkilötietoja, joita ovat henkilön identiteetin joko suoraan (esim. kasvot) tai välillisesti (esim. viittomistyyli) paljastava videokuva sekä erilaiset tekstitiedot (mm. taustatiedot,

tekstiannotaatioiksi muutettu viittominen). Kielenoppaat voivat kertoa videolla mm. kuulonsa asteesta, joka on lääketieteellisestä näkökulmasta terveyttä koskevaa tietoa, mutta sosio-kulttuurisesta näkökulmasta luonnollinen osa viittomakielistä keskusteluperinnettä. Samasta syystä kielenoppailta kysytään tietoa heidän kuulonsa asteesta myös taustatietolomakkeessa.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN KÄYTÄNNÖSSÄ

Korpuksen luonnin edellytys on videomateriaalin keruu, joka toteutetaan Jyväskylän yliopiston televisiostudiossa vuoden 2017 loppuun mennessä. Kielenoppaat kutsutaan paikalle henkilökohtaisella viestillä pareittain. Aluksi heidät tutustutetaan kuvaustiloihin, jonka jälkeen he saavat ohjeistuksen itse kuvaustilannetta varten. Kuvaustilanne kestää yhden parin kohdalla noin 2 tuntia ja sisältää seitsemän eri kielellistä tehtävää. Nämä ovat: 1) itsensä esittely, 2) harrastuksesta/työstä kertominen, 3) sarjakuvista viittominen, 4) videotarinasta viittominen, 5) kuvakirjasta viittominen, 6) kuurojen kulttuuriin liittyvästä tapahtumasta keskustelu ja 7) vapaa keskustelu. Kuvaustilanteen jälkeen kielenoppaille kerrotaan yksityiskohtaisesti materiaalin käsittelystä, säilyttämisestä ja julkaisusta. Lopuksi täytetään tutkittavan suostumuslomake, jossa kielenoppaat voivat antaa yksiselitteiset luvat sekä materiaalin tutkimuskäyttöön että eriasteiseen julkaisemiseen.

Kerätty videomateriaali editoidaan ja pakataan H.264 koodekilla mp4-muotoisiksi videoleikkeiksi. Videot nimetään koodilla, josta ei pysty tunnistamaan videolla esiintyviä henkilöitä. Vuodesta 2015 alkaen videomateriaalia annotoidaan siten, että siitä ensin identifioidaan ja koodataan viittomat. Viittomien annotoinnissa noudatetaan ohjeistusta, joka on saatavilla verkosta osoitteesta

<https://www.jyu.fi/fi/hytk/kivi/viittomakielen-keskus/suomalaisen-ja-suomenruotsalaisen-viittomakielen-korpustyo>.

Viittomien annotoinnin jälkeen videolla näkyvä viittominen käännetään suomen kielelle virketasoisina käännosannotaatioina. Kaikki annotaatiot tallentuvat ELAN-ohjelman tekstipohjaisiksi, videoleikkeisiin kytköksissä oleviksi eaf-annotointitiedostoiksi.

Pitkäaikaissäilytystä varten taustatietolomakkeissa olevat tiedot koodataan IMDI/CMDI-standardin mukaisiksi anonyymeiksi metatiedoiksi Kielipankin LAT-alustan työkaluilla. Tämän jälkeen aineisto siirretään Kielipankkiin, jossa se lähtökohtaisesti säilytetään suljettuna aineistona. Tutkimussuostumusten mukaisesti aineisto julkaistaan joko kokonaan tai osittain. Julkaistu aineisto voi olla saatavilla joko täysin vapaasti tai rajoitetusti riippuen mm. tehtävätyypistä ja Kielipankin tietosuojakäytänteistä. Kaikki pitkäaikaissäilytettävä ja julkaistava aineisto lisensoidaan kaupallisen käytön

kieltävällä uusimmalla *Creative Commons* Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin Kansainvälinen -lisenssillä.

6. TUTKIMUKSEN MAHDOLLISET HYÖDYT JA HAITAT TUTKITTAVILLE

Korpuksen luonti myötävaikuttaa positiivisesti suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen tutkimukseen ja sanakirjojen laadintaan sekä hyödyttää näiden kielten opetusta. Korpus toimii myös näiden uhanalaisten kielten ja kielenkäyttäjien kulttuurin dokumentaationa myöhemmille sukupolville.

7. HENKILÖTIETOJEN SUOJAAMINEN

Kielenoppaat voidaan tunnistaa korpuksesta videomateriaalin perusteella. Jos suostumuksessa on annettu lupa still-kuvien tekemiseen videomateriaalista esimerkiksi julkaisuja varten, kielenoppaat voidaan tunnistaa myös näistä kuvista.

Kielenoppaan tietoja ei voida suoraan tunnistaa valmiin korpusmateriaalin pohjalta tehdyistä kuvattomista tutkimustuloksista, selvityksistä tai julkaisuista, ellei siihen ole annettu lupaa suostumuksessa. On kuitenkin mahdollista, että kielenopas voi olla välillisesti tunnistettavissa korpusmateriaalista irrotetuista suorista tekstiannotaatioiksi muutetuista sitaateista mm. niiden sisällön perusteella.

Korpusta luotaessa ja materiaalia Jyväskylän yliopistossa säilytettäessä henkilötietojen suojaamiseksi käytetään seuraavia suojatoimia:

- ☒ tutkimuksella on vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä;
- ☒ henkilörekisterin käyttö perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan;
- ☒ toimenpiteet, joilla parannetaan henkilötietoja käsittelevän henkilöstön osaamista (koulutus, ohjeet);
- ☒ rekisterinpitäjän ja käsittelijän sisäiset toimenpiteet, joilla estetään pääsy henkilötietoihin;
- ☒ tietoturvalliset henkilötietojen käsittely-ympäristöt;
- ☒ muut tekniset toimenpiteet;
- ☒ muut organisatoriset toimenpiteet (kuten koulutus ja sopimukset yhteistyökumppaneiden kanssa).

Henkilötietojen suojaamisesta ja suojaustoimista pitkäaikaissäilytyksessä huolehtii Kielipankki. Videoaineistoa ei anonymisoida eikä pseudonymisoida, koska henkilön identifioiva videokuva on edellytys viittomakielisen videoaineiston käytölle.

8. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimuksesta valmistuu *Suomen viittomakielten korpus*, jonka pohjalta valmistuu edelleen mm. tieteellisiä julkaisuja, kongressi- ja seminaariesityksiä, opinnäytetöitä ja opetusta.

9. TUTKIMUKSEN KUSTANNUKSET JA TALOUDELLISET SELVITYKSET

Tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta kielenoppaille kustannuksia. Tutkimuskäynneistä aiheutuvat mahdolliset matkakustannukset korvataan todellisten kustannusten mukaan tositteiden perusteella.

Tutkimus aloitetaan Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksen/viittomakielenkeskuksen budjettirahoituksella. Alkuvaiheen jälkeen tutkimukseen haetaan ulkopuolista projektirahoitusta.

10. TUTKITTAVAN OIKEUDET JA NIISTÄ POIKKEAMINEN

Kielenoppailla on oikeus peruuttaa antamansa suostumus.

Huomioon on kuitenkin otettava, että jos suostumuksen peruutus kohdistetaan julkaistuu aineistoon, niin aineistoa ei voida poistaa paikoista, jonne se on ehditty muiden käyttäjien toimesta siirtää.

Kielenoppailla on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli tutkittava katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä (lue lisää: <http://www.tietosuoja.fi>).

Lisätietoa rekisteröidyn oikeuksista: [Rekisteröidyn oikeudet | Tietosuojavaltuutetun toimisto](#)

11. HENKILÖTIETOJEN SÄILYTTÄMINEN JA HÄVITTÄMINEN

Rekisteriä säilytetään palvelimella sekä käyttäjätunnuksin ja salasanojin suojaetuilla tietokoneilla Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitoksella, viittomakielenkeskuksessa. Rekisteriin kuuluvia materiaaleja

säilytetään myös viittomakielenkeskuksen arkistokaapeissa. Rekisterin säilyttämisessä noudatetaan Jyväskylän yliopiston tietoturvaperiaatteita.

Pitkäaikaissäilytystä ja julkaisua varten videomateriaali, annotaatiot ja anonymisoidut taustatiedot siirretään Kielipankkiin, joka huolehtii materiaalista omien tietoturvakäytänteiden mukaisesti.

Taustatietolomakkeet hävitetään, kun aineisto on kokonaisuudessaan siirretty pitkäaikaissäilytykseen. Yhteistyökumppaneille erikseen luovutettu aineisto hävitetään yhteistyökumppaneilta luovutustarpeen päätyttyä.

12. REKISTERÖIDYN OIKEUKSIEN TOTEUTTAMINEN

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista voit olla yhteydessä yliopiston tietosuojavastaavaan. Kaikki oikeuksien toteuttamista koskevat pyynnöt toimitetaan Jyväskylän yliopiston kirjaamoon. Kirjaamo ja arkisto, PL 35 (C), 40014 Jyväskylän yliopisto, puh. 040 805 3472, S-posti: kirjaamo@jyu.fi. Käyntiosoite: Seminaarinkatu 15 C-rakennus (Yliopiston päärakennus, 1. krs), huone C 140.

13. TUTKITTAVIEN VAKUUTUSTURVA

Jyväskylän yliopiston henkilökunta ja toiminta on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen.

Tutkimuksissa tutkittavat on vakuutettu videoaineiston keruun ajan ulkoisen syyn aiheuttamien tapaturmien, vahinkojen ja vammojen varalta. Tapaturmavakuutus on voimassa keruutilanteessa ja niihin välittömästi liittyvillä matkoilla.